

Отримано: 04 березня 2017 р.

Прорецензовано: 10 березня 2017 р.

Прийнято до друку: 18 березня 2017 р.

Токарський Т. Б. Моделювання перспективних шляхів соціальної молодіжної політики / Т. Б. Токарський // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», березень 2017. – № 4(32). – С. 104–110.

УДК: 330.342.146

JEL-класифікація: J13

Токарський Тарас Богданович,
кандидат економічних наук, радник першого класу (м. Варшава, РП)

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ СОЦІАЛЬНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Аналіз соціальної політики в Україні спричиняє потребу зупинення дослідницької уваги на особливо актуальній проблемі – становищі молоді в період глобальних соціально-економічних перетворень. У кризовому становищі держави. Увага до цієї вікової групи зумовлена тим, що перспективний потенціал України покликана творити саме молодь. У зв'язку з цим звернено увагу на реалізацію конституційного права молоді на освіту та недоопрацювання уряду щодо механізмів надання пільгових цільових кредитів для найменш соціально захищених категорій молоді, їхнього працевлаштування.

Ключові слова: соціальна політика, подолання бідності, економічна криза, корупціогенність, незайнятість населення.

Токарский Тарас Богданович,
кандидат экономических наук, советник первого класса (г. Варшава, РП)

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПЕРСПЕКТИВНЫХ ПУТЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

Анализ социальной политики в Украине вызывает потребность уделения исследовательского внимания на особо актуальной проблеме – положение молодежи в период глобальных социально-экономических преобразований в кризисном положении государства. Внимание к этой возрастной группе обусловлено тем, что перспективный потенциал Украины призвана творить именно молодежь. В связи с этим обращено внимание на реализацию конституционного права молодежи на образование и недоработки правительства по механизмам предоставления льготных целевых кредитов для менее социально защищенных категорий молодежи, их трудоустройства.

Ключевые слова: социальная политика, преодоление бедности, экономический кризис, коррупциогенность, незанятость населения.

Taras Tokarskyi,
Ph.D, First Class Counsellor (Warsaw, Poland)

THE MODELING OF PERSPECTIVE WAYS OF SOCIAL YOUTH POLICY

Analysis of social policy of Ukraine courses the necessity of paying attention on very actual problem – the situation of young people during the period of global social and economic changes, crisis situation in the country. Attention to this age group is huge, because the perspective potential of Ukraine should be created by young people. Also in this article the attention is paid on realization of constitutional rights of young people for education and government's failure of subsidy for studying for socially unprotected young people and their job placement.

Key words: social policy, perspectives of young people, strategic reserves, social and economical changes, job placement.

Постановка проблеми. Молодь – особлива соціально-демографічна складова суспільства, яка в найширшому сенсі уособлює людський потенціал його перспективного розвитку. Могутня енергія молоді, творча уява, відвертість, сміливість у рішеннях та діях є одним із головних ресурсів суспільного прогресу. Водночас молодь – це категорія населення, яка перебуває у стані формування та утвердження життєвих позицій, має свої інтереси, орієнтації та потреби, а тому потребує особливої уваги, опіки та підтримки з боку суспільства та держави. Ці обставини зумовлюють необхідність дослідження потреб і проблем молодіжної категорії населення та формування механізмів щодо їх розв'язання.

Погляди на проблеми молоді залежать від різних обставин, від конкретної ситуації, що виникає в суспільстві. Концепції щодо життєдіяльності молоді історично змінювались одночасно зі зміною соціально-економічних відносин, визрівали на тлі політики та ідеології правлячої в суспільстві верхівки. Саме через це в науковому світі відомі такі теорії, як «революційної виключності молоді», «абсолютної прогресивності покоління», студентства як нового суспільного класу або ж «втраченого», «скептичного» покоління тощо.

У різні епохи, за різних суспільно-економічних формацій існували доволі різновекторні трактування молоді. Еволюція поглядів щодо відбору критеріїв належності певної верстви населення до «молоді» показує, що в науковому сенсі – це не лише вікова, демографічна, але й певна соціальна та філософська категорії. Так, вікові ознаки в багатьох мовах світу спершу означали не стільки хронологічний вік людини, скільки її соціальне становище, соціальний статус. Давньоруське «отрок» (дослівно – той, хто не має права говорити) означало: раб, наймит, робітник, княжий воїн. Дуже цікаві класифікації давньогрецьких філософів, зокрема Піфагора (IV ст. до н. е.), який, поділяючи людське життя на чотири різні відрізки, аналогічно до пір року, молодістю уважав літо – другу за чергою вікову групу (у віці від 20 до 40 років). Усі інші, за Піфагором, пори життя були: весна (до 20 років) – період становлення, осінь (від 40 до 60 років) – розквіт сил, зима (60–80 років) – старість та згасання. Гіппократ (III ст. до н. е.), беручи до уваги фізіологічні цикли, ділив людське життя на 10 періодів, по сім років кожний, починаючи з нульового віку. Загалом ж еволюція підходів щодо трактування молоді в історичному ракурсі була досить суперечливою. Саме тому наукове вивчення «молоді», її проблем у контексті завдань і методів економіки вимагає певної систематизації наявних дисциплінарних концептуальних положень, більш чіткого теоретико-понятійного забезпечення дослідження.

Стан дослідження. Оцінюючи основні здобутки, зроблені вченими у процесі вивчення молодіжної тематики, можна дійти висновку, що в науковому обігу немає однастайності щодо трактування дефініції «молодь», частою є її підміна іншими поняттями, такими, зокрема, як юність, підліток, повноліття тощо. Існування історично зумовленої різновекторності критеріїв «об'єктивізації» молоді засвідчує й аналіз основних теорій та шкіл, присвячених вивченню її проблем. Особливої уваги заслуговують демографічні концепції класифікації віку (періодизація життя людини для встановлення відповідності вікової структури населення (зокрема молоді) режимові його відтворення) А. Кетле, Р. Пірла, Ю. Корчака-Чепурковського, А. Рославського-Петровського, Б. Урланіса, С. Пирожкова та інших; психологічні концепції (пояснення психофізіологічних аспектів взаємодії молоді людини та суспільства, її поведінки, зокрема, економічної, під дією внутрішніх спонукальних мотивів до дії (біологічних особливостей, відкриття власного «я»; побудови життєвих планів; приєднання до таких сфер життя, як господарство, право, релігія, секс) щодо молоді Ш. Бюлер, Е. Шпрангера, Т. Титаренка, С. Васильківської; соціологічні концепції (обґрунтування ролі соціального статусу в житті молоді людини і суспільства, її інтеграція в соціальні прошарки суспільства через: здобуття освіти; вибір професії та зайнятість; культурні запити; політичні настрої) К. Мангейма, Г. Шельського, Л. Розенмайра, І. Кона, Є. Головахи, Н. Черниш, В. Пічі; культурологічні (значення і функції культури в процесі входження та адаптації підростаючих поколінь у дорослий світ (об'єднання молоді за спорідненістю поглядів, інтересів та уподобань; існування молодіжної субкультури; національні цінності та орієнтації молоді) – П. Парсонса, Дж. Колемана, О. Артюх, І. Мартинюка; історико-політологічні (обґрунтування ролі молоді та молодіжних рухів у процесах державотворення в різних історичних та політичних умовах; обґрунтування необхідності формування та реалізації молодіжної політики) – М. Головатого, О. Корнієвського, В. Головенька, Я. Немирівського та економічні концепції (визначення впливу макро-, мезо- та мікрорегуляторів на економічну активність і зайнятість молоді у процесі реалізації прагнень набуття нею економічної свободи) Н. Зібера, П. Самюелсона, В. Нордгауза, М. Бурди, Г. Манківа, І. Лукінова, В. Онікієнка, О. Яременка, М. Комарова, Н. Бодягіної, Л. Демченка, Е. Лібанової та інших [2, с. 38–44; 110–116].

Візія соціальної політики в Україні перехідного етапу – це унеможливлення або значне зниження кризових явищ, соціальних незгод і катаклізмів. Тобто вона має забезпечувати в суспільстві вкрай потрібну стабільність, а також підтримувати найбільш вразливі соціальні групи населення. Це особливо важливо в період системної трансформації українського суспільства. Еволюція розвитку будь-якого суспільства, досягнення ним вищих результатів у соціальному забезпеченні громадян, поряд з іншими факторами, суттєво пов'язана із соціальною сферою, проблемами, які тут належить вирішувати. Стабільність суспільного розвитку можлива за наявності чітких уявлень про кінцеву мету соціально-економічних перетворень ефективно здійснюваної соціальної політики. Тому існує нагальна суспільна, державна потреба в розв'язанні соціальних проблем.

Трансформація економіки України до ринкових умов по-новому розкриває перспективи молоді щодо вільного вибору професії, місця проживання, характеру та місця прикладання праці, висуває перед молоддю проблеми, пов'язані зі структурною перебудовою, станом приватизації та роздержавлення підприємств, від вирішення яких залежить загальний стан економіки. Молодь – головний потенціал ринкових відносин, головний стратегічний резерв економічної реформи, яка не може здійснюватися без виходу на якісно новий рівень.

У високорозвинутих країнах із ринковою економікою особливо високо цінується значний освітній та професійний рівень. Слід відзначити, що нині в Україні ще зберігся досить високий освітній потенціал. Водночас і освітній, і професійний потенціал вимагає регулярного відновлення та розширеного відтворення. Здобувачем і носієм такого потенціалу є молодь. Прагнення молоді до високого рівня освіти пер-

спективне ще й тому, що в майбутньому саме вона візьме на себе управління суспільним виробництвом, формування ринкової інфраструктури та розвиток бізнесу. Тому необхідно створити відповідні умови для реалізації конституційного права молоді на освіту, вдосконалити законодавчу базу щодо розроблення та затвердження механізму надання цільових, пільгових довготермінових кредитів найменш соціально захищеним категоріям молоді на здобуття вищої освіти [1, с. 157].

Розвиток адаптаційного потенціалу молоді до ринкових умов неможливе без проведення державної політики зайнятості щодо молоді, особливо на регіональному та місцевому рівнях; прийняття законів і нормативних актів, що сприяють підвищенню її мобільності, розширенню регіональних ринків праці, створенню ринків житла. З метою поліпшення житлових умов молодих сімей та одиноких молодих громадян потребує особливої уваги розширення діючих програм «Власний дім» для сільських забудовників і забезпечення житлом військовослужбовців, підтримка молодіжного житлового будівництва, надання довготермінових кредитів на придбання житла. Треба утворити регіональні відділення Фонду сприяння молодіжному житловому будівництву в усіх областях України. Активізувати роботу щодо залучення до реалізації політики з молодіжного житлового будівництва коштів із місцевих бюджетів.

В умовах коли держава неспроможна активно підтримувати молодь шляхом різних форм кредитування її життєдіяльності, необхідно активізувати процеси підтримки ініціатив молоді, особливо у професійній підготовці та працевлаштуванні, заохочення її до активного пошуку роботи та набутті спеціальності або професії, що користується попитом на ринку праці. Для цього дуже важливим є отримання повної та вміло поданої інформації про перспективи професійного росту молоді. Засоби масової інформації, молодіжні організації мають психологічно готувати молодь до усвідомлення тієї ролі, яку вона може і буде відігравати в розвитку своєї країни, до зміни думки щодо деяких розповсюджених серед молоді форм діяльності, що є тимчасовими, а тому неперспективними в умовах функціонування цивілізованого ринкового середовища. Саме тому **мета статті** – аналіз виходу із ситуації, яка склалася в Україні в сфері соціальної підтримки молоді.

Виклад основних положень. Аналізуючи демографічні концепції щодо молоді, можна зазначити, що переважно всі вони стосуються встановлення вікових меж певних груп населення покоління для обліку їх стану та динаміки.

Під поколінням у демографії розуміють сукупність людей, які народились у певний період, найчастіше прирівнений до одного (п'яти) календарного року.

У наукових дослідженнях аналіз поколінь проводять згідно з різними концепціями: зокрема, покоління ровесників – за концепцією реального покоління, а покоління сучасників (представників різного віку) – за концепцією гіпотетичного покоління. Якщо перші є основою поздовжнього, то другі – поперечного аналізів.

Щодо вікових меж молодого покоління, то згідно з різними науковими підходами та класифікаціями їх визначали досить по-різному. Французький фізіолог Флуранс (XIX ст.) до молоді зараховував населення від 20 до 39 років, бельгійський статист і демограф А. Кетле (XIX ст.) – від 15 до 25 років, німецький фізіолог М. Рубнер (кінець XIX – поч. XX ст.) – від 15 до 24 років, американський демограф Д. Боуг – від 9 до 17 років, радянський демограф Б. Урланіс (XX ст.) – від 16 до 24 років.

Значним є доробок українських демографів і статистів щодо розробки вікових груп населення: А. Рославський-Петровський, Н. Срезневський, К. Воблий та інші. Професор статистики Харківського університету А. Рославський-Петровський ще в 40-х роках XIX ст. розробив класифікацію вікових груп населення, виділивши такі групи:

- малолітні – від народження до 15 років;
- дорослі – старші за 15 років.

Групу дорослого населення вчений поділяв на такі підгрупи:

- квітуче покоління – молодь 15-30 років;
- змужнілі – 30–45 років;
- похилі – 45–60 років;
- в'януче покоління – старші (60–75 років), довговічні (75–100 років), столітні та вище [3, с. 131].

Така запропонована українським ученим вікова класифікація населення набула широкого визнання та поширення.

Демографічний підхід під час вивчення проблем молоді тісно пов'язаний із медико-фізіологічними аспектами досліджень. Адже, якщо зважати, що кожну людину, крім календарного віку, оцінюють ще й віком фізіологічним, пов'язаним залежно від гомо- та гетерогенних факторів із рівнем дозрівання та «зношення» людського організму, стає зрозумілим, чому межі молодіжного віку є величиною відносною і досить мінливою. Межі вікового цензу зумовлені фізіологічними характеристиками розвитку людини, залежать від соціально-економічних відносин та відповідного законодавства.

Варто визнати, що наукові дискусії з питань визначення меж молодіжного чи юнацького віку тривають і в наш час. Так, існує багато поглядів серед зарубіжних і вітчизняних учених.

Принагідно зазначимо, що згідно із сучасними міжнародними уніфікованими класифікаціями віку (зокрема, ООН) межі молодіжного віку становлять від 15 до 24 років [4, с. 4].

У розрізі такого підходу варто вказати, що категорія «молодь» має смислове застосування не лише до покоління, межі якого вкладаються в 5, 10 чи 15 років, але й може охоплювати 70–100 календарних років, коли йдеться про населення держави, нації. Так, у демографії відповідно до класифікації ООН терміном «молоде» позначають населення тієї держави, в якому особи 65-ти років і старші становлять менше, ніж 4%. (Згідно зі звітом ВООЗ за 2000 р. в Україні цей відсоток сягає 20,7%).

Таким чином, згідно з демографічними концепціями молоде покоління – це сукупність людей-ровесників, які народились у межах певного календарного періоду і за класифікацією вікової структури перебувають на перехідному етапі між дитинством та зрілістю. У прикладних дослідженнях, коли потрібні аналітичні порівняння для відповідного обґрунтування потреб, вікові межі молоді можуть розширюватися.

Іншу площину вивчення молоді забезпечують психологічні концепції. Вивченням вікових особливостей та відмінностей людини займаються представники вікової психології. Вікові особливості утворюють певний комплекс багатоманітних властивостей, враховуючи пізнавальні, мотиваційні, емоційні, перцептивні та інші характеристики індивіда. У теперішній час розділами вікової психології є: дитяча психологія, психологія юності, психологія зрілого віку, геронтопсихологія (психологія старості). Юнацький вік у психології – «це період життя і психічного розвитку людини в межах від 14 до 18 років. У юнацькому віці відбувається інтенсивний фізіологічний та психічний розвиток... Психічний розвиток особи в юнацькому віці тісно пов'язаний з навчанням, трудовою діяльністю та ускладненням спілкування з дорослими. У зв'язку з початком трудової діяльності відносини між особою та суспільством значно поглиблюються, що сприяє об'єктивному розумінню свого місця в житті» [5, с. 213].

Перші теорії вчення про психологію молоді з'явилися ще на початку ХХ століття. Мається на увазі праці німецьких учених психологів Ш. Бюлер, Е. Шпрангера, О. Тумлірца, Т. Циена та інших. Так, Ш. Бюлер у парі з чоловіком доклали зусиль до розвитку Віденської школи психології 20-х років ХХ століття. У своїх поглядах на психологію молоді вони значною мірою дотримувалися біологічних теорій, Ш. Бюлер сприяла введенню в психологію для пояснення специфіки юнацького віку та юнацької поведінки поняття «пубертація» (від лат. «pubertatis» – статеве зрілість). Характер та інтереси індивіда в період пубертації набувають найбільш різких форм вияву, інтелект досягає своєї істинної вершини, воля – істинної сили. Складається особистість, формуються пристрасті, цілі, ідеали. Ш. Бюлер відзначала такі специфічні особливості юнацького віку: уразливість, збудженість, упертість, опозиція, неврівноваженість, романтичність, бурхливі пошуки та боротьба, тенденція до ізоляції тощо [6, с. 114].

Значний вплив на виховання молоді, молодіжну політику та психологію молоді 20-х років ХХ ст. і наступних десятиріч відіграла праця відомого філософа, психолога і педагога Е. Шпрангера «Психологія юнацького віку» [7, с. 38–41]. Е. Шпрангер називає юнацький вік другим народженням, фазою глибоких потрясінь, «періодом бурі і натиску» [8, с. 45–51]. Е. Шпрангер формулює три основні риси, притаманні юнацькому віку: відкриття власного «я»; поява життєвих планів; активне приєднання до таких сфер життя, як господарство, право, релігія, політика, моральність, секс.

Таким чином, психологи сформували своєрідний портрет поведінки молодої людини, зокрема й економічної, під впливом внутрішніх спонукальних мотивів до дії. Психологи визначають хронологічні межі юності: рання юність – 15–18 років, пізня юність – від 18 до 23 років (період фізіологічного дозрівання людини).

Становлення державності України об'єктивно зумовило активізацію на сучасному етапі історико-політологічних концепцій щодо ролі молоді в житті суспільства та в процесі прийняття рішень. У цьому напрямі активно працюють такі вітчизняні дослідники: М. Головатий, О. Корнієвський, В. Головенько, Я. Немирівський та інші. Дослідження вченими генези молодіжних рухів та організацій у різних регіонах України засвідчили велику «різнобарвну політичну та організаційну гаму» [9, с. 92] молодіжних громадських об'єднань, значний їх вплив на суспільні процеси за різних історичних та політичних умов. Саме тому сучасні українські історики та політологи наголошують, що для «здійснення нинішньої владою реформаторського курсу потрібна нова генерація політичних діячів, не обтяжених старими догмами, готових вдатися до активних суспільно-політичних дій» [10, с. 31].

Зважаючи на визначальну роль молоді в процесах державотворення (у Революції Гідності), а також із метою створення умов і соціальних гарантій для соціального становлення та розвитку молодих громадян, їх щонайповнішої самореалізації як в особистих, так і суспільних інтересах існує необхідність формування та реалізації в Україні державної молодіжної соціальної політики [11, с. 189]. На думку М. Головатого, «головними функціями державної молодіжної політики є: створення гарантованих соціально-економічних, політичних та інших необхідних стартових умов для молоді; реалізація проблем, інтересів та запитів молоді, не обділяючи аналогічних інтересів інших класів і соціальних груп суспіль-

ства; координація зусиль усіх державних органів, організацій, рухів, різних соціальних інститутів суспільства для забезпечення умов розвитку і самореалізації молоді» [12, с. 13].

У контексті цього дослідження особливий інтерес викликають економічні підходи й концепції проблем молоді. Їх формулювання переважно ґрунтується на виокремленні специфічних ознак молодіжної поведінки у сфері зайнятості та безробіття на фоні ринкових механізмів розвитку економіки та розбудови суспільства, а також формування механізмів соціального захисту молоді.

Зауважимо, що в Україні дослідження проблем зайнятості молоді є логічним продовженням надбань теоретичної школи, що дістала розвиток у процесі розроблення парадигми трудового потенціалу в трьох наукових осередках (Київський, Львівський, Харківський). Зокрема, львівські вчені, відкидаючи натуралістично-біологічний та виробничо-матеріалістичний погляди на трудовий потенціал як такі, що «не відповідають економічній системі» [13], одними з перших прийшли до розуміння його змісту через соціальну парадигму. «Соціально-трудова потенціал – це той самий трудовий потенціал, але зорієнтований на виробниче функціонування з допомогою соціальних умов, факторів, мотивацій» [13]. Очевидно, таке його трактування вписується не лише в сучасну концепцію соціального захисту населення загалом, але й щодо окремих демографічних поколінь. Більш детально на питаннях розвитку та використання трудового потенціалу молоді, проблем молодіжної зайнятості та соціального захисту зупинює у наступних розділах роботи.

Вирішальними напрямками державної політики у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю є:

- визначення правових засад соціальної роботи з дітьми та молоддю;
- розроблення та реалізація державних, галузевих, регіональних програм соціального становлення і соціальної підтримки дітей та молоді;
- створення сприятливих умов для гармонійного розвитку дітей та молоді, задоволення потреб у добровільному виборі ними виду діяльності, не забороненого законодавством, активна участь у творчій, культурологічній, спортивній і оздоровчій та іншій діяльності;
- консультування і надання соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги;
- здійснення соціального менеджменту щодо організації діяльності органів виконавчої влади, громадських організацій, спрямованої на подолання соціальних проблем;
- розроблення та здійснення комплексу реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного та фізичного стану дітей і молоді, які зазнали насильства, жорстокості, потрапили в екстремальні ситуації;
- сприяння дитячим і молодіжним організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам під час реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів;
- забезпечення дотримання соціальних стандартів і нормативів умов життєдіяльності, морального, психологічного та фізичного стану дітей та молоді;
- здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного та інших видів забезпечення соціальної роботи;
- сприяння розвитку волонтерського руху;
- встановлення та зміцнення зв'язків із соціальними службами для молоді за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи з молоддю;
- здійснення комплексу медико-соціальних та реабілітаційних заходів щодо адаптації в суспільстві дітей із вадами фізичного та розумового розвитку.

Не зупиняючись на характеристичні перелічених напрямів, нагадаємо, що для реалізації вищезазначених завдань створена розгалужена мережа центрів соціальних служб для молоді. Центри соціальних служб для молоді – це спеціальні заклади, уповноважені державою і покликані брати участь у реалізації державної молодіжної політики шляхом здійснення соціальної роботи з дітьми та молоддю відповідно насамперед до Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» [13], інших нормативних актів.

У своїй діяльності центри керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, рішеннями відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, Положенням про центри соціальних служб для молоді.

Основними принципами діяльності центрів, починаючи з Державного, є законність, дотримання та захист прав людини, диференційність, системність, індивідуальний підхід, доступність, конфіденційність, відповідальність за дотримання етичних і правових норм, добровільність у разі прийняття допомоги.

В Україні діяло понад 600 центрів соціальних служб для молоді: Державний центр соціальних служб для молоді, 24 обласних, Київський міський, районні, міські, районні в містах. Загалом така мережа є об'єктивно виправданою.

Основа діяльності центрів – це реалізація національних програм.

Слід звернути увагу на те, що пріоритет діяльності центрів соціальних служб для молоді – це адресний вплив на клієнта через індивідуальні та групові соціальні послуги. На обліку в центрах соціальних служб для молоді перебуває близько 280 тис. клієнтів, що свідчить про масштаби діяльності служб.

За останні роки визначилися основні види соціальних послуг, які надають ЦССМ, а саме: психологічні, соціально-педагогічні, інформаційні, соціально-економічні, юридичні, соціально-медичні. Загалом структура послуг зумовлена насамперед особливостями суспільно-політичних проблем населення України.

Виокремимо соціальну роботу із сім'єю в Україні передусім. Діяльність фахівців ЦССМ щодо надання соціальних послуг ґрунтується на підставі розробленої Державним центром ССМ Комплексної програми «Соціальна підтримка в сім'ї», у якій окреслено основний зміст, форми та методи роботи центрів ССМ із сім'ями. Свою роботу з різними категоріями сімей фахівці центрів ССМ здійснюють через спеціалізовані формування:

- центри соціальної підтримки сім'ї;
- кризові центри соціально-психологічної допомоги різним категоріям сімей;
- центри соціально-психологічної реабілітації дітей і молоді з функціональними обмеженнями;
- служби психологічної допомоги «Телефон довіри».

Показово, що в останні роки кількість таких спеціалізованих служб значно зросла. Так, загальна кількість центрів «Родинний дім» збільшилась у 2,3 рази, центрів соціально-психологічної реабілітації для дітей і молоді з функціональними обмеженнями – у 2,2 рази, спеціалізованих служб психологічної допомоги «Телефон довіри» – у 1,3 рази. Таке зростання кількості спеціалізованих служб зумовлене як динамічним розвитком мережі центрів, так і процесами оптимізації переліку спеціалізованих формувань шляхом зведення до уніфікованих [1, с. 157].

Усе більшої ваги до воєнної агресії набувала діяльність спеціалізованих служб психологічної допомоги «Телефон довіри» (з цілодобовим чергуванням фахівців), «Кризових центрів соціально-психологічної допомоги», «Центрів соціально-психологічної реабілітації дітей і молоді з функціональними обмеженнями». Підтвердженням цьому слугує факт зростання кількості послуг, наданих спеціалізованими формуваннями. Для центрів «Родинний дім» цей показник збільшився у 25 разів і склав 475 тис. послуг, для центрів соціальної, психологічної реабілітації дітей і молоді з функціональними обмеженнями – у 5 (26 тис. послуг) тощо.

Висновки. Аналіз роботи спеціалізованих служб із підготовки молоді до сімейного життя, роботи з різними категоріями сімей у стабілізації сімейних стосунків, допомоги батькам у вихованні дітей, соціалізації жіночої молоді, сімейної терапії, соціального становлення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, соціальної адаптації та інтеграції в суспільство дітей і молоді з функціональними обмеженнями дає змогу зробити висновок про те, що недостатньою мірою використовуються такі форми роботи, як:

- постійне навчання та залучення підготовлених волонтерів для роботи із сім'ями;
- співпраця з громадськими, благодійними організаціями, установами, ЗМІ (як приклад – спільна підготовка радіо-, телепередач);
- регулярне видання якісних інформаційно-методичних матеріалів (брошур, буклетів, листівок) для молоді та різних категорій сімей із питань планування сім'ї, прав і обов'язків подружжя, відповідальності батьків за виховання дітей тощо;
- підготовка та видання навчальних програм, курсів, лекційних занять, тренінгових методик із метою покращання соціальної роботи з сім'єю;
- послуги тимчасового догляду за дітьми (зокрема, за дітьми-інвалідами);
- застосування різноманітних технік сімейної терапії в роботі з сім'єю.

Проблема соціальної адаптації молоді в сучасних соціально-економічних умовах надзвичайно ускладнена. Ускладнення характеру суспільного життя на сучасному етапі, пов'язане із агресією російської держави, що призвело до соціально-економічних проблем в Україні, висувають першочергову необхідність: розроблення на державному рівні системи заходів, що сприяла б входженню молодих людей у нові суспільні відносини та їх адаптації до ринковоорієнтованих змін. Така програма повинна стати елементом молодіжної соціальної політики.

Література:

1. Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. / редкол.: А. І. Кудряченко (відп. ред.) та ін. – К. : МАУП, 2004. – С. 157.
2. Анопрієнко Є. Я. Досвід розробки та здійснення регіональної молодіжної політики : основні проблеми та шляхи їх подолання / Є. Я. Анопрієнко // Збірник наукових публікацій УкрНДІ з проблем молоді за підсумками виконання наукових проектів у 1996 році. – К. : АТ «Вид-во «Столиця», 1997. – Вип. 6. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – С. 38–44; Балакірева О. М. Теоретико-методологічні підходи до про-

- блеми нерівності життєвих можливостей / О. М. Балакірева // Збірник наукових публікацій УкрНДІ з проблем молоді за підсумками виконання наукових проектів у 1996 році. – К. : АТ «Вид-во «Столиця», 1997. – Вип. 6. Молодь України : стан, проблеми, шляхи розв'язання. – С. 110–116; Білоус Г. Мале підприємництво в Україні : сучасний стан та проблеми розвитку / Г. Білоус // Регіональна економіка. – 1999. – № 4. – С. 86–95; Бурда М. Макроекономіка : Європейський контекст : пер. з англ. / М. Бурда, Ч. Виплощ ; наук. ред. перекл. С. Панчишина. – К. : Основи, 1998. – 682 с.; Головатий М. Ф. Формування державної молодіжної політики в сучасній Україні (політологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра політ. наук / М. Ф. Головатий. – К. : Ін-т національних відносин і політології НАН України, 1996. – 31 с.; Грішнова О. Освіта й професійна мобільність як чинники конкурентоздатності робочої сили України / О. Грішнова, П. Смоловик // Україна : аспекти праці. – 1999. – № 1; Львівщина : соціальний тренд: статистичний збірник. – Львів : ЛОУС, 2000. – 107 с.; Львовчкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / С. В. Львовчкін // Фінанси України. – 2000. – № 12; Ющенко В. Фінансова підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / В. Ющенко // Вісник НБУ. – 1999. – № 4; Buhler Ch. Das Seelenleben des Jugendlischen. – Jena, 1934.
3. Рославський-Петровський А. Руководство к статистике / А. Рославський-Петровський. – 3-е изд. – Х., 1856. – С. 131.
4. Осуществление всемирной программы действий, касающейся молодежи, до 2000 года и на последующий период // Генеральная Ассамблея ООН, Пятьдесят четвертая сессия : социальное развитие, включая вопросы, касающиеся мирового социального положения и молодежи, пожилых людей, инвалидов и семьи. – А / 54/ 59, 5 January 1999. Russian original. – С. 4.
5. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – С. 213.
6. Buhler Ch. Das Seelenleben des Jugendlischen / Ch. Buhler. – Jena, 1934.
7. Spranger E. Psychologie des Jugendalters / E. Spranger. – Leipzig, 1924. – P. 38–41.
8. Головенько В. А. Генеза молодіжного руху України (особливості регіонального розвитку) / В. А. Головенько, Ю. М. Гавриленко, К. С. Шендеровський // Збірник наукових публікацій УкрНДІ з проблем молоді за підсумками виконання наукових проектів у 1996 році. – К. : АТ «Вид-во «Столиця», 1997. – Вип. 6. – С. 45–51.
9. Кучер В. Г. Національні цінності та орієнтації української молоді / В. Г. Кучер, М. Ф. Головатий, І. В. Мартинюк, М. Ф. Рибачук, М. М. Лагунова // Збірник наукових публікацій УкрНДІ з проблем молоді за підсумками виконання наукових проектів у 1996 році. – К. : АТ «Вид-во «Столиця», 1997. – Вип. 6. – С. 92.
10. Головатий М. Ф. Формування державної молодіжної політики в сучасній Україні (політологічний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук / М. Ф. Головатий. – К. : Інститут національних відносин і політології НАН України, 1996. – 31 с.
11. Головатий Н. Ф. Социология молодежи : курс лекций / Н. Ф. Головатый. – К. : МАУП, 1999. – С. 189.
12. Долішній М. І. Соціально-трудова потенція : теорія і практика / М. І. Долішній, С. М. Злупко, С. І. Бандур та ін. – У 2-х ч. – К. : Наукова думка, 1994. – Ч. 1. – С. 13.
13. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 213.